

Doświadczenie estetyczne w myśli Włodzimierza Sołowjowa

(autoreferat)

Wł. Sołowjow, twórca pierwszego systemu filozoficznego w Rosji, urodził się w Moskwie w roku 1853 w rodzinie wybitnego rosyjskiego historyka Sergiusza Sołowjowa. Po matce, Poliksenie, rosyjski filozof był spokrewniony z genialnym myślicielem XVIII wieku Grzegorzem Skoworodą. Włodzimierz Sołowjow zmarł w 1900 r. Dopiero 90 lat po śmierci jego filozofia zyskała popularność w ojczyźnie i za granicą. W Polsce jego twórczości są poświęcone prace wybitnych specjalistów, takich jak Andrzej Walicki, Janusz Dobieszewski, Jan Krasicki. Ukazuje się coraz więcej tłumaczeń na język polski: *Filozoficzne podstawy wiedzy integralnej* (Robert Papieski); *Wykłady o Bogoczości* (Janusz Dobieszewski); *Duchowe podstawy życia* (Juliusz Żychowicz); *Uzasadnienie dobra* (Paweł Rojek) etc..

Filozofia Sołowjowa jest określana jako estetyczny program przeobrażenia świata – wprowadzenia stworzenia w formę Bożego piękna. Piękno, udostępnione w doświadczeniu osobowego zjednoczenia człowieka z Bogiem, stanowi przedmiot estetyki Sołowjowa. *Estetyka*, która miała wieńczyć system filozoficzny Sołowjowa, mimo zamiarów filozofa, nie została napisana. Zdaniem badaczy, estetyka jest najściślej ze wszystkich działów systemu związana z doświadczeniem mistycznym Sołowjowa, przez co najbardziej oddaje specyfikę religijnej myśli rosyjskiej z trudem poddającej się systematyzacji. Sugestie uczonych, dotyczące rekonstrukcji estetyki Sołowjowa, koncentrują się na metafizyce, sofiologicznej kosmologii, twórczości literacko-

poetyckiej. Coraz częściej zaznacza się konieczność uwzględnienia osobowości filozofa w wyprowadzeniu jego estetyki.

W rozprawie podejmujemy próbę rekonstrukcji estetyki Sołowjowa uwzględniając dotychczasowe sugestie uczonych. *Novum* pracy stanowi ujęcie myśli Sołowjowa z zastosowaniem antynomicznego modelu myślenia. Jest to paradygmat myślenia w kategoriach relacji, dostosowany do relacyjnego sposobu istnienia osoby. Rozważanie nad osobą, istniejącą zarazem w jedności i wielości wymaga jednoczesnego uznania tożsamości i różnicy. Antynomia jako metoda, łącząca zdolności myślenia logicznego i mitologicznego typu, była szczegółowo rozpracowana w gnozeologii bizantyńskiej. Ten paradygmat występuje w refleksji filozoficznej, zakorzenionej w doświadczeniu religijnym, czyli w refleksji Ojców greckich, myślicieli rosyjskich, w tym Sołowjowa. Celem rozprawy jest uzasadnienie tezy: **Doświadczenie estetyczne stanowi formę uniwersalnego doświadczenia religijnego, wpisaną w strukturę dynamicznie rozumianego ludzkiego bytu osobowego i wyrażoną w uczuciu.**

Analiza Sołowjowa koncepcji bytu absolutnego pozwala stwierdzić, że metafizyczną podstawą obiektywności piękna jest stan harmonii egzystencjalnej albo współlistotności, odpowiadający spełnionemu istnieniu Boga objawionego w stworzeniu i jednocześnie przebóstwionemu stworzeniu spełnionemu w Bogu. Obiektywną podstawą doświadczenia piękna jest doznanie własnej realności Boga, wyznaczające doświadczenie stworzonego bytu. Ontologiczną podstawą piękna i uczucia jest idea wszechjedności oraz bogoczłowieczeństwo, stanowiące obecny w człowieku wzorzec jego doskonałego sposobu istnienia. W świetle metafizycznych oraz ontologicznych założeń, doświadczenie estetyczne jest zatem doznaniem pełni realności, które odpowiada przebywaniu w harmonii egzystencjalnej współlistotności, określającej stan przebóstwienia.

Piękno rozważane w kontekście sofiologicznym ukazuje możliwość doświadczenia estetycznego jako skutek integralnego uczestniczenia w ludzkiej naturze Chrystusa. Zasadą uczestniczenia człowieka w Bogu jest miłość

kosmiczna. Po pierwsze, jest ona uczuciem, obejmującym wszystkie formy miłości. Po drugie, jest to współmierna odpowiedź człowieka na miłość Boga. Współmierność osiąga się w wierze, przemieniającej naturalne dążenie człowieka w siłę realnego osobowego zjednoczenia. Człowiek poznaje oraz upodabnia się do Boga w działaniu przeobrażającym świat. Doświadczenie estetyczne jest zatem nie tylko uczuciem miłości, lecz dziełem miłości, wyrażonym w twórczej postawie realnego człowieka jako istoty przebóstwionej.

Analiza osobowości Sołowjowa wyjaśnia specyfikę doświadczenia estetycznego, unaoczniając znaczenie fizycznej sfery bytu ludzkiego – pierwiastka naturalnego. Całkowite zjednoczenie – w duchu, umyśle i ciele – następuje w relacji, gdzie pierwiastek naturalny jest aktywny, w pełni przejawiony. Jego przejawienie aktualizuje nową formę istnienia. Uznane przez oficjalny Kościół praktyki mają na celu powstrzymanie działania śmiercionośnego pierwiastka poprzez ascezę bądź jego sublimację, co chroni naturę ludzką w jej obecnej formie. Propozycją Sołowjowa, natomiast, jest użycie pełnego potencjału natury, który zapewnia głębsze uczestniczenie w Bogu. W ten sposób doświadczenie estetyczne jest nową formą przebywania człowieka w relacji z Bogiem. W jej realizację są zaangażowane takie zdolności człowieka jak miłość naturalna oraz świadoma wiara w Chrystusa. Warunkiem doświadczenia estetycznego jest skrajna asceza, polegająca nie na powstrzymaniu przejawienia naturalnego pierwiastka, lecz na skierowaniu go ku Bogu na miarę aktualności tego pierwiastka.

Doświadczenie estetyczne jest zatem doświadczeniem integralnego zjednoczenia z Bogiem. Przysługuje ono każdemu człowiekowi z racji bycia osobą. Jest to uczucie miłości kosmicznej sprzężone z określoną postawą, wyrażoną w działalności teurgicznej. Jej właściwy sens tkwi nie w tworzeniu dzieł artystycznych, zapewniających nam udział w wieczności, lecz w wydobyciu w każdej rzeczy nieprzemijającego dzieła Stwórcy.